

Senjski uskoci

Manestar, Antonija

Undergraduate thesis / Završni rad

2016

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:574695>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-01-24**

Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)

zir.nsk.hr

DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJI

Sveučilište u Zadru

Odjel za povijest

Preddiplomski sveučilišni studij povijesti (dvopredmetni)

Antonija Manestar

Senjski uskoci

Završni rad

Zadar, 2016.

Sveučilište u Zadru
Odjel za povijest
Preddiplomski sveučilišni studij povijest (dvopredmetni)

Senjski uskoci

Završni rad

Student/ica:
Antonija Manestar

Mentor/ica:
Izv. prof. dr. sc. Kristijan Juran

Zadar, 2016.

Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Antonija Manestar**, ovime izjavljujem da je moj **završni** rad pod naslovom **Senjski uskoci** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 4. listopada 2016.

SADRŽAJ

1. UVOD.....	1
2. SENJSKI USKOCI U HISTORIOGRAFIJI.....	2
3. PORIJEKLO I VOJNA ORGANIZACIJA SENJSKIH USKOKA	4
3.1. Porijeklo i ime senjskih uskoka	4
3.2. Vojna organizacija senjskih uskoka	7
4. MOTIVACIJSKI ČINITELJI USKOČKIH DJELOVANJA	12
4.1. Zašto postati uskokom?.....	12
4.2. Ekonomski motivi uskočkih djelovanja.....	14
4.3. Vjerski motiv – „predziđe kršćanstva“	17
5. SUPARNICI I SAVEZNICI SENJSKIH USKOKA	19
5.1. Uskoci i Habsburgovci.....	19
5.2. Uskoci i građani Senja.....	23
5.3. Uskoci i Mlečani.....	24
5.4. Uskoci i mletački podanici	27
5.5. Uskoci i osmanski podanici	28
6. ZAKLJUČAK	30
7. SAŽETAK	32
8. SUMMARY	33
9. LITERATURA.....	34

1. UVOD

Na pitanje tko su bili senjski uskoci historiografija je često davala oprečne i uopćene odgovore. S jedne strane, javljali su se opisi senjskih uskoka kao razbojnika, pirata i pljačkaša, a s druge strane bili su smatrani „čuvarima Jadrana“, „predziđem kršćanstva“ i izrazom hrvatskog prirodnog prava na područje na kojem su djelovali. Cilj ovog rada je sistematično donijeti prikaz senjskih uskoka, to jest pokušati odgovoriti na pitanja tko su oni bili i kako su različiti činitelji uvjetovali njihovu pojavu i djelovanje. U radu se ne donosi pregled događajne povijesti vezane uz period u kojem su djelovali senjski uskoci, već se obrađuju teme vezane uz njihovo porijeklo i organizaciju, motive njihovog djelovanja i njihova suparništva i savezništva.

U drugom poglavlju govori se o tome kako su najčešće senjski uskoci prikazivani u historiografskoj literaturi. Poglavlje nastoji ukazati na postojanje generaliziranih i stereotipiziranih slika o senjskim uskocima. Ono ukratko problematizira zastupljenost problematike senjskih uskoka u historiografiji i na načine na koji tu temu gledaju starija i recentna historiografija. Kroz sljedeća poglavlja nastoji se dati odgovor na pitanje tko su bili senjski uskoci prikazujući teme koje sve više zaokupljaju interese povjesničara prilikom istraživanja senjskih uskoka i stvaranja prikaza o njima. Stoga, u trećem poglavlju prikazuje se porijeklo senjskih uskoka i značenja koja se pripisuju samome nazivu *uskok*. Također, ovo poglavlje govori i o njihovom vojnom ustroju i organizaciji. Četvrto poglavlje razmatra motivacijske činitelje uskočkih djelovanja, s najvećim naglaskom na ekonomske i ideološke motive. Suparnički ili saveznički odnosi senjskih uskoka s lokalnim stanovništvom te političkim silama Mletačkom Republikom, Osmanskim Carstvom i Habsburškom Monarhijom obrađeni su u petom poglavlju.

2. SENJSKI USKOCI U HISTORIOGRAFIJI

Senjski su uskoci zbog svoga djelovanja privlačili pozornost i mnogih vlastitih suvremenika i kasnijih povjesničara. Na temelju različitih zapisa o njima teško je dobiti jedinstvenu sliku o tome tko su oni bili i koji su bili njihovi motivi, već se mogu steći kontradiktorne percepcije¹. S jedne strane, postojala je izrazito negativna slika o uskocima kao razbojnicima, gusarima i pljačkašima, a s druge strane izrazito pozitivna kao junacima, zaštitnicima kršćanstva i nacionalnim borcima za slobodu.²

Shvaćanje senjskih uskoka kao razbojnika i pljačkaša nastalo je na temelju zapisa suvremenika koji su najvećim dijelom bili Mlečani. Prvu povijest senjskih uskoka napisali su Mlečani Minucio Minucci (*Storia degli uscocchi*, 1602.) te Paolo Sarpi (*Aggiunta all'Historia degli Uscocchi di Minucio Minucci*, 1683.). S obzirom da su pisali iz perspektive koju je Mletačka Republika imala u odnosu na uskoke, prikazali su ih kao pljačkaše i razbojnike, a takvo će mišljenje ostati zastupljeno i u kasnijoj talijanskog historiografiji.³ Shvaćanje uskoka kao zaštitnika kršćanstva također nastaje u njima suvremeno doba, ali od habsburške i papinske strane. To pokazuje kako su suvremeni zapisi o senjskim uskocima često subjektivni, pisani u skladu interesa one strane čije su provenijencije. Također, suvremeni izvori u velikom su broju izvori iz druge ruke. Autori zapisa zapisivali bi dobivene informacije, bez da su došli u kontakt sa samim uskocima i područjem na kojem su djelovali.⁴

Prvi veći interes za senjske uskoke nakon onog u njima suvremeno doba javio se u 19. stoljeću pod utjecajem romantizma i buđenja nacionalne svijesti. Upravo u to doba, na temelju usmenog pjesništva koje je opjevalo uskoke i njihove pothvate, javlja se slika o uskocima kao junacima i nacionalnim borcima za slobodu. Takvo shvaćanje utjecalo je na pisanje starije historiografije o senjskim uskocima. Najbolji primjer je rad Bare Poparića *Povijest senjskih uskoka* (1936). Poparić je u njemu opisao uskoke „kao Hrvate što bježe od „turskog zuluma“, zavjetuju se osvećivati Turcima i to čine s besprimjernim junaštvom i samoprijegorom u doba kad su hrvatskom nacionalnom organizmu zadate rane koje nikad više neće zacijeliti. Uskoci su beskompromisni borci za Hrvatsku, za slobodu i prosvjetu u doba dok se zavađeni kršćanski vladari kukavički ulagaju Porti. Oni su se borili dok im „kršćanske države toga ne

¹ Longworth, Philip, The Senj Uskoks Reconsidered, *The Slavonic and East European Review*, Vol. 57, No.3, 1979, str. 349.

² Pederin, Ivan, Gospodarski i ideološki pristup uskočkom ratu i uskočkom mitu, *Senjski zbornik*, Vol.9 No.1, 1982, str. 183.

³ Stanojević, Gligor, *Senjski uskoci*, Beograd, 1973, str. 5.

⁴ Stanojević, Gligor, *Senjski uskoci*, Beograd, str. 6.

omogućiti“, a onda su izgubili bitku protiv Turaka i „protiv stare neprijateljice Hrvata, ohole Venecije“. ⁵ Govori kako su bili „prepušteni sami sebi i svojoj sreći“, nisu se bojali ni turske sile na kopnu, ni mletačke na moru, već nepouzdanosti u svoje gospodare. ⁶ Uskoci su za Poparića kolektivni junaci koji predstavljaju hrvatski narod ⁷ te on ističe njihovu želju za osvetom Turcima i oslobađanjem „svoje kršćanske braće“. ⁸ Opisuje uskoke kao čvrste i stasite, naviknute na teške uvjete života, po vjeri katolike, časne, pobožne i poštene te ih uspoređuje sa Spartancima. ⁹ U starijoj historiografiji ističu se fizičke i duhovne vrline uskoka – poštenje, lukavost, domišljatost, čast i sl. Nadalje, izraženo je isticanje hrvatskog prava na istočnu obalu Jadrana i nadmoćnost njihove strategije na moru. Grga Novak govori kako su se uskoci srodili s morem, počeli ga smatrati svojim, ploviti i raditi na njemu što im je bilo po volji i što su smatrali dobrim. Prikazuje ih kao jedine osporitelje mletačke vlasti na Jadranu, jedinu smetnju u njenom mirnom posjedovanju mora, a s time i kao izraz hrvatskog narodnog i prirodnog prava na istočnu obalu Jadrana. Govori da je shvaćanje uskočkog djelovanja kao gusarstva prilagođeno mletačkom mišljenju te ističe kako oni nisu nikada zalazili na talijansku stranu Jadrana, već su se držali dijela na koji su polagali pravo. ¹⁰ Uskočko djelovanje shvaćano je kao nastavak otpora tuđinskom posezanju na Jadran započetom još 887. godine pobjedom Hrvata nad duždom Candianom. Prekid uskočkog djelovanja nakon Uskočkog rata (1615.-1617.) shvaćan je kao „zadnji otpor Hrvata protiv tuđinskog presizanja na Jadran prije propasti gizdave Venecije“. ¹¹

U starijoj historiografiji stavljan je naglasak na događajnu povijest vezanu uz senjske uskoke. To se odnosi na razdoblje od pada Klisa 1537. i preseljenja uskoka u Senj do takozvanog Uskočkog rata (1615.-1617.) i mira u Madridu (1617.) čijim su odrednicama uskoci razmješteni iz Senja. Uz ova dva navedena događaja, u tim radovima često se ističu epizode iz uskočkih sukoba s Osmanlijama i Mlečanima te određeni događaji kao, na primjer, ubojstvo kapetana Josipa Rabatte 1601. godine.

⁵ Pederin, Ivan, Gospodarski i ideološki pristup uskočkom ratu i uskočkom mitu, *Senjski zbornik*, Vol.9 No.1, str. 197.

⁶ Poparić, *Povijest senjskih uskoka*, Zagreb, 1936, str. 27.

⁷ Pederin, Ivan, Gospodarski i ideološki pristup uskočkom ratu i uskočkom mitu, *Senjski zbornik*, Vol.9 No.1, str. 197.

⁸ Poparić, Bare, *Povijest senjskih uskoka*, Zagreb, 1936, str. 14.

⁹ Isto, str. 18-20.

¹⁰ Novak, Grga, Senjski uskoci čuvari našeg Jadrana (1537-1617), *Senjski zbornik: prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu*, Vol. 5, No. 1, 1973, str. 5-8.

¹¹ Poparić, Bare, *Povijest senjskih uskoka*, Zagreb, 1936, str. 239-340.

U modernoj historiografiji senjski uskoci nisu jako česta tema. Uglavnom se u općim prikazima hrvatske povijesti donosi događajna povijest vezana uz senjske uskoke. Međutim, javljaju se radovi koji sve više pažnje posvećuje temama uz pomoć kojih se nastoji shvatiti fenomen senjskih uskoka i kontekst u kojem su djelovali. Osobita pažnja posvećuje se motivima i posljedicama uskočkog djelovanja te socijalnim, ekonomskim, političkim i kulturnim čimbenicima koji su na nj djelovali. Na temelju takve literature, prvenstveno rada *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću* (1997.) Catherine Wendy Bracewell i članaka Anna Marije Gruenfelder, Philipa Longswortha i Ivana Pederina, ovaj rad nastoji prikazati tko su bili senjski uskoci.

3. PORIJEKLO I VOJNA ORGANIZACIJA SENJSKIH USKOKA

3.1. Porijeklo i ime senjskih uskoka

Jedno od ključnih pitanja koje se postavlja prilikom odgovaranja na pitanje tko su bili senjski uskoci pitanje je njihova porijekla. Najčešće značenje koje se pripisivalo riječi *uskok* bilo je *izbjeglica*.¹² Odnosilo se na kršćane koji su prebjegli, odnosno *uskočili*, s područja osmanske vlasti na mletačko područje. Migracijske struje kojima su dolazili počinju sredinom 15. stoljeća, a jačaju nakon pada Bosne pod osmansku vlast 1463. godine.¹³ Većina je, stupivši u službu Mletačke Republike, po naredbi ili samovoljno prelazila granicu te napadala i pljačkala osmanske vojnike i stanovništvo. Padom utvrde Klis 1537. godine veliki broj nastanjuje se u Senju i u njegovoj okolini.¹⁴ Naime, pokazalo se netočnim poistovjećivati uskoke s izbjeglicama jer slika porijekla uskoka nije bila tako jednostavna. Među uskocima bio je velik broj lokalnog stanovništva Senja te useljenici koji su došli i s drugih područja, odnosno iz Mletačke Dalmacije, Dubrovnika, Mletačke Albanije te sa zapadne obale Jadrana.¹⁵ Nadalje, drugi razlog zašto značenje termina *uskok* ne može biti istovjetno s izbjeglicama s osmanskog

¹² Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 5.

¹³ Stanojević, Gligor, *Senjski uskoci*, Beograd, 1973, str. 21-22.

¹⁴ Goldstein, Ivo, *Hrvatska povijest*, Zagreb, 2013, str. 152.

¹⁵ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 53.

područja općenito je taj što se nije svim izbjeglicama pripisivalo to ime. Na primjeri, mnogi od njih koji su naseljeni na drugim dijelovima krajiškog područja nazivani su Vlasima.¹⁶

S vremenom, počelo se nazivati uskocima pripadnike pogranične neredovne vojske nastanjene u Senju, a zatim i sve stanovnike Senja.¹⁷ Longworth naglašava da je nemoguće smatrati pojam *uskok* i pojam *Senjan* istoznačnim iz više razloga. Kao prvo, Senj je bio nastanjen i prije dolaska izbjeglica kojima je najprije pripisano uskočko ime. Zatim, nije svo stanovništvo stupilo u uskočku službu. Osim toga, kao što je ranije spomenuto, uskocima su se s vremenom pridruživali ljudi s drugih područja. Različito porijeklo uskoka prepoznali su već i njihovi suvremenici koji su u svojim zapisima jasno razlikovali „tri vrste uskoka“: stanovnike Senja, izbjeglice s osmanskog područja često zvane *martolozima* ili *Morlacima* te podanike Mletačke Republike. Osim njih, neki su suvremenici, na primjer mletački zapovjednik Pisani, zabilježili i postojanje useljenika s područja Habsburške Monarhije i Dubrovnika.¹⁸

Određivanje točnog nacionalnog ili etničkog sastava senjskih uskoka izrazito je teško, s obzirom da su suvremenici rijetko bilježili nacionalnu pripadnosti uskoka i stavljali su u prvi plan državnu jurisdikciju ili državljanstvo. U slučajevima kada je zabilježena nacionalna ili etnička pripadnost, tim su se podacima služili suvremenici i sami uskoci kako bi opisali porijeklo (najčešće termini „Hrvat“, „Slaven“, „Morlak“), naglasili vezu sa lokalnim stanovništvom tog područja ili kad bi htjeli naznačiti prisutnost osoba drugih nacionalnosti, na primjer Vlaha, Talijana, Albanaca. U mnogim suvremenim izvorima porijeklo uskoka znalo je biti označeno navođenjem mjesta porijekla. Međutim, bitno je naglasiti da su izvori nerijetko bili puni predrasuda i da se porijeklo moglo koristiti pri optužbama za ili obranama od krivnje za pljačkaške akcije. Podaci o imenima i prezimenima u vojnim registrima pokazali su se kao važan izvor pri utvrđivanju porijekla uskoka. Poneka prezimena povezana su s određenim mjestima, kao na primjer Plavljanin (Plavganin) iz Plavna blizu Knina, Bažac (Waschacz) iz Baga, Vranjanin (Vragnanin) iz Vrana. Nekima kojima nije bilo poznato prezime bilježeno je uz ime mjesto porijekla.¹⁹

¹⁶ Longworth, Philip, The Senj Uskoks Reconsidered, *The Slavonic and East European Review*, Vol. 57, No.3, 1979, str. 350.

¹⁷ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 5.

¹⁸ Longworth, Philip, The Senj Uskoks Reconsidered, *The Slavonic and East European Review*, Vol. 57, No.3, 1979, str. 352-3.

¹⁹ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 53-59.

Godina koja se najčešće uzima kao početak djelovanja senjskih uskoka vezana je uz pad utvrde Klis 1537. i njihovo premještanje u Senj i okolicu te stupanje u habsburšku vojnu službu.²⁰ Poneki uskoci našli su se u Senju i ranije.²¹ Stanojević, osvrćući se na suvremene izvore, ističe kako se uskočko ime javilo još u Klisu, a ne tek u Senju. On smatra kako kliški uskoci ne bi mogli pretvoriti Senj u jako vojno središte da im nije prethodilo stvaranje temelja vojne i pomorske moći od samih Senjana.²² Prema vojnom registru iz 1540. najveći broj uskoka čija se imena mogu povezati s mjestom porijekla bili su upravo iz Senja. Zatim, tu su bili ostali habsburški podanici iz obližnjih naselja (Brinje i Ledenice), Hrvatskog primorja, habsburške Istre i iz zaleđa istočno od Senjske kapetanije. Nadalje bilo je nekoliko pripadnika iz mletačke Dalmacije, jedan iz Dubrovnika, a samo trojica s područja pod Osmanlijama. Na prvi pogled, čini se kako ima upravo najmanje izbjeglica s osmanskog područja i ne može se potvrditi veći dotok uskoka iz Klisa. No, razlog tomu može biti taj što su oni vrlo vjerojatno skrivali svoje porijeklo, a bilo je i onih koji nisu primali plaću pa nisu ni popisivani. Slične podatke donosi i platni popis iz 1551. godine. Svjedočanstva o većem priključenju turskih i mletačkih podanika uskocima dolaze s kraja 1550-ih i tijekom 1560-ih godina te u to vrijeme riječ „uskok“ prestaje označavati isključivo izbjeglice i postaje naziv za pljačkaše. Kroz 1560-te i 1570-te godine u Senj više ne dolaze samo izbjeglice iz habsburške Vojne krajine, već i prognanici sa zapadne obale Jadrana te s otoka i gradova pod vlašću Mletačke Republike. Reorganizacijom Vojne krajine 1578. i osnivanjem kapetanija u Bihaću, Ogulinu i Karlovcu sve se više regruta zadržava u njima i oni ne odlazi u Senj. Upravo u to vrijeme započinje veći priljev s turskog pograničnog područja u dalmatinskom zaleđu. Dio doseljenika došao je u Senj nakon Mletačko-osmanskog rata (1570.-1573.) koji je teško pogodio to područje. Razlog je bio taj što se mnogi osmanski podanici, koji su ušli u mletačku službu, nisu mogli prilagoditi novo uspostavljenom mirnom suživotu Mletačke Republike i Osmanskog Carstva. Regruti su dolazili i izravno s osmanskog područja, a i iz Dalmacije. Priljev stanovništva trajao je i tijekom 1590-ih godina, osobito nakon propalog pokušaja zauzimanja Klisa 1596. godine. Do opadanja broja stanovnika dolazi tek krajem 1590-ih zbog velikog broja ljudskih gubitaka i iseljavanja potaknutog prenapučenošću, neredovitim plaćanjem i nedostatkom zaliha. Početkom 17. stoljeća Senj je sve manje privlačan useljenicima. Iako su okončanjem „Uskočkog rata“ Madridskim mirom 1617. godine sklopljenim između Mletačke Republike i Habsburške Monarhije uskoci preseljeni iz Senja, useljavanje se nastavilo. Nekolicinu

²⁰ Goldstein, Ivo, *Hrvatska povijest*, Zagreb, 2013, str. 152.

²¹ Macan, Trpimir- Željko Holjevac, *Povijest hrvatskog naroda*, Zagreb, str. 149.

²² Stanojević, Gligor, *Senjski uskoci*, Beograd, 1973, str. 23.

preostalih uskoka činili su samo useljenici, a sami Senjani više nisu bili vojnici.²³ Na temelju navedenog vidljivo je da je migracija stanovništva u Senj bila postepena i kumulativna, a ne iznenadna i masivna²⁴ kao što se često čini u pisanjima suvremenika i starijim historiografskim radovima koji su dali dojam i ustalili shvaćanje da su se senjski uskoci javili i potpuno se formirali padom Klisa i dolaskom uskoka u Senj 1537. godine²⁵.

3.2. Vojna organizacija senjskih uskoka

Kao što je spomenuto u prethodnom pod poglavlju naziv *uskok* s vremenom je počelo označavati pripadnike pogranične neredovne vojske. Longworth predlaže da se značenje termina *uskok* može shvatiti u smislu profesije, funkcije, a ne porijekla.²⁶ Neovisno o porijeklu, svi uskoci su imali jednake mogućnosti.²⁷

Došavši u Senj, useljenici su u velikom broju počeli stupati u službu Habsburške Monarhije. Organizacija obrane od osmanske invazije predstavljala je veliki problem za hrvatske zemljoposjednike plemenitaše na kojima je ležala dužnost okupljanja obrambenih snaga. Zbog nedostatka financijskih sredstava, ali i ljudstva koje je napuštalo ugrožene pogranične krajeve, jedva su organizirali obranu na vlastitim posjedima, a još teže u utvrdama. Neuspješno su molili kralja da preuzme organizaciju obrane u svoje ruke. Tražeći od kralja zamjenu posjeda za sigurnije posjede i prodajom posjeda državi, veliki dio teritorija uz granicu došao je u ruke Habsburgovaca. Na temelju sustava obrane granice koji je osmislio Matijaš Korvin, godine 1522. počinje se raditi na organiziranju Vojne krajine. Te je godine carski sabor u Nürnbergu ustupio Ferdinandu utvrde na hrvatskoj granici, a među njima je bila i ona u Senju.²⁸ Doseljenje novog stanovništva koje je bilo voljno preuzeti vojne dužnosti, naravno u skladu s dogovorenim obavezama i povlasticama, dobro je došlo i pograničnim vlastima i zemljoposjednicima. Sve dok djelovanje uskoka nije ugrožavalo lokalno

²³ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 56-63.

²⁴ Longworth, Philip, *The Senj Uskoks Reconsidered*, *The Slavonic and East European Review*, Vol. 57, No.3, 1979, str. 351.

²⁵ Stanojević, Gligor, *Senjski uskoci*, Beograd, 1973, str. 22

²⁶ Longworth, Philip, *The Senj Uskoks Reconsidered*, *The Slavonic and East European Review*, Vol. 57, No.3, 1979, str. 353.

²⁷ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 85.

²⁸ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 40-42.

stanovništvo, podanike Mletačke Republike ili Habsburške Monarhije, i dok nisu izazivali prevelike osvete od strane osmanskih vlasti, habsburške vlasti nisu sputavale njihovo djelovanje. Inkorporirani su u vojni sustav Habsburške Monarhije te su njihove vojne aktivnosti institucionalizirane. Habsburške vlasti nisu se opirale prihvaćanju doseljenika jer su im oni predstavljali relativno jeftini izvor ljudstva.²⁹

Suvremenik Paolo Sarpi dijeli stanovništvo Senja u tri skupine. Prva skupina odnosi se na građane (*cittadine*) koji su rođeni ili su odrasli u Senju i u njemu njihova obitelj stanuje već generacijama. Iako Sarpi pod tom skupinom podrazumijeva civilno stanovništvo³⁰, Gruenfelder navodi kako su stanovnici Senja bili dio senjske vojne posade i prije pojave plaćeničke vojne službe, odnosno prije nego li je vojna služba postala zanimanje samo po sebi (*stependiati*). Dok su članovi plemićkih obitelji obavljali časničke funkcije, obrtnici i trgovci služili su kao obični vojnici.³¹ Sarpi prepoznaje u Senju dvije skupine vojnog karaktera, a po odnosu prema austrijskim vlastima dijele se na plaćene uskoke (*stipendiate*) te one neplaćene (*venturine*).³² Prvu grupu čine uskoci koji su bili uključeni u redovne postrojbe i primali su plaću. Mnogi od njih ranije su bili *venturini* te su stjecajem određenog iskustva i dokazavši hrabrost stekli pravo na plaću i druge povlastice. Mogućnost napredovanja ovisila je o preporukama kapetana ili potkapetana koji je bio na čelu lokalne uprave u Senju ili vojvode pod čijom je zapovjedio služio. *Stipendiati* su uživali ugled i stjecali razne povlastice. Na primjer, imali su pravo na žito i tkaninu iz vojnog skladišta, mogli su dobiti mirovinu za sebe ili članove svoje obitelji te su mogli biti otkupljeni iz ropstva. Ukoliko bi se dokazali mogli su steći čin harambaše ili vojvode, a s time veću plaću i ugled. Međutim, bitno je naglasiti kako je i njima rijetko isplaćivana plaća pa su sudjelovali u zajedničkim pljačkaškim pothvatima s *venturinima*. Iz tog razloga razlika među njima često se nije mogla razaznati. *Venturini*, kao što je ranije spomenuto, nisu bili dio redovnih postrojbi. Došavši u Senj, doseljenici bi prvo pripadali *venturinima*. Redovito su sudjelovali u uskočkim akcijama, iako nisu primali plaću. Ovisili su o pljački te je osvojeni plijen zapravo bio njihova plaća. Njihova poslušnost vojnim autoritetima u Senju ovisila je o duljini boravka u gradu, o razini uklopljenosti u samu uskočku organizaciju zajedno sa *stipendiatima* te o mogućnosti izvršavanja pljačkaških akcija. Naime, ukoliko su habsburške vlasti tražile od njihovi vođa mirovanje, uvijek je postojao

²⁹ Isto, str. 40-41.

³⁰ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 119.

³¹ Gruenfelder, Anna Maria, *Senjski uskoci u „povijesti svakodnevnice“*, *Senjski zbornik*, Vol.28 No.1, 2001, str. 114.

³² Stanojević, Gligor, *Senjski uskoci*, Beograd 1973, str. 29.

određen broj *venturina* željnih slave i plijena koji su odbijali naredbe. Dok su vojne vlasti relativno lako kontrolirale *stipendiate*, mogavši ih kazniti otpustom, neisplaćivanjem plaće ili fizičkom kaznom, kontrola nad *venturinima* nije bila tako jednostavna. Habsburške vojne vlasti nastojale su neposlušnost *venturina* onemogućiti opskrbom. No, to su mogle samo onda ako su imale dovoljno sredstava kojima bi platili *stipendiate*. Neposlušnost *venturina* ponekad se morala rješavati njihovim raseljavanjem iz Senja u druge utvrde. U periodima kada je broj *venturina* bio izrazito velik, kontrola nad njima i njihovim akcijama bila je gotovo nemoguća.³³

Senj je od uspostave Senjske kapetanije 1469. godine imao posadu čiji su sustav vjerojatno nepromijenjen preuzeli Habsburgovci.³⁴ Za vrijeme organizacije obrane u tri granična područja, Senjska kapetanija je bila središte Primorske krajine. Od 1553. Primorska krajina ujedinjuje se s Slavonskom i Hrvatskom pod zajedničko vojno zapovjedništvo s Hansom Ungnadom na čelu, a godine 1578. car Rudolf vrhovno zapovjedništvo predaje nadvojvodi Unutrašnje Austrije Karlu. Time je dobio široke ovlasti provođene putem Dvorskog ratnog vijeća u Grazu.³⁵

Predstavnici habsburške vojne vlasti u samome Senju bili su senjski kapetani. Kandidate za kapetane predlagali su Staleži Unutrašnje Austrije, a biralo ih je Dvorsko ratno vijeće. Bili su odgovorni kruni, nadvojvodi, Dvorskom ratnom vijeću i glavnom zapovjedniku u Karlovcu.³⁶ Gruenfelder ističe njihov visok rang prema Dvoru te govori kako su bili u pravom smislu kraljevski kondotijeri koji su svojim prihodima na gospoštijama mogli pridonijeti opskrbi senjske posade.³⁷ Naime, bili su uglavnom stranci, pripadnici štajerskog, kranjskog i furlanijskog plemstva. Od svojih prihoda financirali su svoju službu i posadu, a za uzvrat su dobivali napuštene i založene gospoštije.³⁸ Zadaća im je bila primati i otpuštati *stipendiate*, plaćati ih, raspoređivati sebi podređene kapetane po utverdama, upravljati akcijama i slično. Morali su održavati stegu među uskocima i osigurati provođenje službene politike. Međutim, to nije bilo uvijek moguće jer su često kapetani izbivali iz Senja, a i kad nisu oni nisu uvijek u

³³ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 125-129.

³⁴ Gruenfelder, Anna Maria, *Senjski uskoci u „povijesti svakodnevnice“*, *Senjski zbornik*, Vol.28 No.1, 2001, str. 113.

³⁵ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 42.

³⁶ Isto, str. 138.

³⁷ Gruenfelder, Anna Maria, *Senjski uskoci u „povijesti svakodnevnice“*, *Senjski zbornik*, Vol.28 No.1, 2001, str. 115.

³⁸ Gruenfelder, Anna Maria, *Senjski uskoci u borbi za samobitnost grada Senja*, *Senjski zbornik*, Vol. 28, No. 1, 2001, str. 133.

potpunosti mogli kontrolirati uskočke akcije. Često su podupirali uskoke i branili njihove postupke. Nerijetko je bio tome razlog što je i sam kapetan imao koristi dobivajući dio plijena.³⁹

S obzirom da je njegov položaj ovisio o središnjim vojnim vlastima kapetan je, kada su to zahtijevali državni interesi, bio primoran spriječiti ili dovesti pod kontrolu uskočke pohode. Najučinkovitiji način za kontrolu i održavanje poslušnosti uskoka bilo je redovito plaćanje. Međutim, to je rijetko bilo moguće zbog nedostatka sredstava. S obzirom da su se uskoci na naredbe o zabrani pljačkanja nerijetko oglušili, kapetan je bio primoran na poduzimanje mjera kao što su zatvaranje barki unutar zidina, oduzimanje vesla, kontrola plijena nakon njegova donošenja u grad, njegova razdioba i oduzimanje zabranjenog plijena te regulacija pohoda točnim određivanjem cilja i područja pohoda. Uz takve odredbe vezano je izdavanje posebnih *salvus conductus* isprava kojima su odobravani pohodi. Međutim, uskoci su uvijek pronalazili načine kojima su zaobilazili kontrolu navedenim mjerama. Najučinkovitije sredstvo koje je preostajalo kapetanima bila je tjelesna prisila i kažnjavanje oduzimanjem i paljenjem barki, oduzimanjem plijena, udaljavanjem iz Senja i smaknućima. No, ukoliko kapetani nisu imali dovoljno ljudi na svojoj strani, oružja i novaca kojim bi uskoke naveli na poslušnost, provedba prisile bila je otežana i postojala je opasnost od izbijanja pobune uskoka protiv vlasti.⁴⁰ Autoritet kapetana, a ovisno o njemu i države i Dvorskog ratnog vijeća, ovisio je o postojanju odanosti koju je kapetan zadobio kroz zajednička iskustva i uspjehe na pohodima te osiguranju životnih potreba. S obzirom da su se interesi države i uskoka nerijetko razilazili to je ograničavalo autoritet samog kapetana te su uskoci više slušali i poštivali svoje zapovjednike, odnosno vojvode.⁴¹ Kao primjer nepokornosti kapetanskoj vlasti često se uzima događaj vezan uz ubojstvo kapetana Josipa Rabatte 1601. godine⁴², koje je bilo potaknuto oštrim mjerama koje je Rabatta provodio kako bi spriječio uskočke sukobe s Mlečanima.⁴³

Uskočki zapovjednici, zvani harambaše ili vojvode, bili su plaćeni uskoci koji su se istaknuli u borbi.⁴⁴ Priznavali su vlast senjskog kapetana, višu vojnu vlast u Karlovcu i vlast Dvorskog

³⁹ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 138-139.

⁴⁰ Isto, str. 140-148.

⁴¹ Isto, str. 145-148.

⁴² Longworth, Philip, The Senj Uskoks Reconsidered, *The Slavonic and East European Review*, Vol. 57, No.3, 1979, str. 355.

⁴³ Macan, Trpimir- Željko Holjevac, *Povijest hrvatskog naroda*, Zagreb, str. 149.

⁴⁴ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 128.

ratnog vijeća.⁴⁵ Vodili su skupine uskoka od 10 do 30 uskoka, a bila je ključna njihova sposobnost za osiguravanje financija, ljudstva i naoružanja te organizaciju pohoda. Osmišljavali su taktike i određivali teritorij na kojem će provesti pohod te su nadzirali raspodjelu plijena. Brinuli su za disciplinu unutar uskočkih redova i organizirali straže. Predstavljali su uskoke u civilnim pitanjima, posredovali su između uskoka i Vojne krajine, a značajniji vođe, kao na primjer Juraj Dančić, pregovarali su s mletačkim dužnosnicima, turskim zapovjednicima i kršćanskim turskim podanicima.⁴⁶

Na stjecanje položaja djelomično je ovisilo imovinsko stanje, a u prvo vrijeme društveni status. Naime, najprije su za zapovjednike od strane Vojne krajine imenovani lokalni plemići i profesionalni vojnici iz Unutrašnje Austrije, a s vremenom sve više njima postaju doseljenici. Za postati vojvodom nije bilo nužno odslužiti određen period službe, a čak uvjet nije bio ni pripadanje samoj posadi, odnosno *stipendiatima*. S obzirom na često zajedničko sudjelovanje u pohodima *stipendiata* i *venturina*, pod njihovim vodstvom nerijetko su se našli i *venturini*.⁴⁷ Postajanje vojvodom nije ovisilo o mišljenju uprave Vojne krajine, već o popularnosti koju su kandidati za vojvodu imali među ostalim uskocima.⁴⁸ Autoritet vojvoda bio je u potpunosti ovisan o potpori uskoka, no vojvoda nije imao apsolutnu vlast nad njima. To se vidi u nastojanju zajedničkog donošenja odluka i principu kolektivne odgovornosti.⁴⁹

Uprava Vojne krajine u početku je davala određenu autonomiju uskocima te je samo potvrđivala vojvode koji su izabrani od strane uskoka. Odobravala im je plaću i potvrđivala njihove odluke.⁵⁰ S obzirom da su uskočki postupci dovodili habsburške vlasti u neugodne situacije u odnosima s Mletačkom Republikom i Osmanskim Carstvom, Habsburgovci su morali pronaći način na koji bi uspostavili kontrolu nad uskočkim pohodima. Nije dolazilo u obzir potpuno ukloniti uskoke iz Senja jer bi obrana grada bez njih bila izrazito teška i skupa. Uostalom, nisu se mogli potpuno odreći vojske koja im je služila u stalnom „malom ratu“ na granici i koja im je služila kao sredstvo u diplomatskom sukobu s Mletačkom Republikom.⁵¹ Iako je kroz dugi period uspostavljanje kontrole bilo neuspješno, krajem 16. stoljeća, pod sve većim mletačkim pritiskom, stanje se mijenja jer položaj vojvoda počinje sve više ovisiti o upravi Vojne krajine. Našli su se u podvojenom položaju, u kojem su morali balansirati

⁴⁵ Isto, str. 147.

⁴⁶ Isto, str. 130-136.

⁴⁷ Isto, 130-132.

⁴⁸ Isto, str. 131.

⁴⁹ Isto, str. 135.

⁵⁰ Isto, str. 133.

⁵¹ Isto, str. 152-153.

između udovoljavanja zahtjevima vlasti i zadovoljavanja životnih potreba senjskih uskoka. Neposlušnost vojnoj vlasti mogla je izazvati kaznu od strane kapetana ili Vojnog suda u Karlovcu, a preveliko udovoljavanje otpor uskoka i gubitak autoriteta nad njima. Nakon uskočkog rata, godine 1618. više niti jedan uskočki vođa nije htio postati časnikom Vojne krajine zbog prevelike odgovornosti koju je taj položaj tražio.⁵²

4. MOTIVACIJSKI ČINITELJI USKOČKIH DJELOVANJA

4.1. Zašto postati uskokom?

S obzirom na različito porijeklo može se razlikovati više različitih motiva koji su bili poticaj priključivanju uskocima. Glavni čimbenik bilo je samo ratno stanje. Opasnost od osmanske invazije potaknula je senjsko stanovništvo, koje nije pobjeglo, na vojnu službu. Ono je također utjecalo na pojačane migracije stanovništva od kojih je velik broj došao u Senj i pridružio se uskocima.⁵³

Nerijetko je bilo mišljenje, osobito kod suvremenika, kako je upravo tiranija osmanske vlasti potaknula njihove kršćanske podanike na bijeg. Često su poticajem bile su smatrane vjerske razlike između stanovništva i osmanske vlasti. Međutim, bitno je naglasiti da osmanska vlast zapravo bila umjerenija prema svojim podanicima druge vjere.⁵⁴ Nije izvršavala progone niti ih je prisiljavala na prelazak na islam. Nemuslimani su bili tolerirani i zaštićeni, ali su morali plaćati veće poreze. Češće su povećanje poreza i socijalna nejednakost poticali seljaštvo na migraciju i postajanje uskocima, nego što su bile vjerske razlike.⁵⁵ Kršćanski seljaci u Osmanskom Carstvu imali su zapravo bolji položaj nego oni na Zapadu. Dok je na Zapadu zemlja bila feudalčevo vlasništvo i kmet je njemu bio direktno podložan, u Osmanskom Carstvu sva zemlja je pripadala Alahu, odnosno sultanu kao njegovu namjesniku te je kmet bio osobno slobodan. Sultan je postavljao spahije koji su prikupljali poreze od seljaka, ali nisu imali pravo sudovanja nad njima. Međutim, tijekom 16. stoljeća Osmansko Carstvo zahvaćaju promjene i ono počinje opadati. Jedan od razloga je to što prestaje razdoblje velikog osmanskog prodora prema Zapadu i rat postaje obrambeni. Takav rat postaje više izvor

⁵² Isto, str. 136-138.

⁵³ Isto, str. 64-66.

⁵⁴ Longworth, Philip, The Senj Uskoks Reconsidered, *The Slavonic and East European Review*, Vol. 57, No.3, 1979, str. 351.

⁵⁵ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 68-69.

troškova, nego izvor plijena. S obzirom da se porez prestaje sakupljati izravno i daje se u zakup spahijama., pojačano je izrabljivanje seljaka. Seljaci postaju dužnici spahijama i gube osobnu slobodu.⁵⁶ Zbog povećanih poreza i pritisaka osmanski teritorij napuštalo je ne samo kršćansko, već i muslimansko stanovništvo.⁵⁷

Iako je zasigurno bilo i onih koji su postajali uskocima jer su radije napuštali osmanski teritorij nego prihvaćali osmansku vlast, češći su razlog bile posljedice „malog rata“.⁵⁸ Naime, i za vrijeme mira pljačkaški pohodi nastavljani su i od strane osmanskih *martolosa* i uskoka s druge strane. Razaranja i potencijalna opasnost potaknula je stanovnike da napuste svoju zemlju i potraže sklonište i izvor prihoda među uskocima.⁵⁹

Kao što je spomenuto u prethodnom poglavlju, osim prebjega s osmanskih područja uskocima su se priključivali i oni iz mletačke Dalmacije. Mletački izvori govore kako su to većinom ljudi koji su počinili neki prekršaj ili zločin i oni odlaze u Senj kako bi izbjegli kaznu. Osim toga, neke su na odlazak potaknule socioekonomske promjene i administrativne zloporabe. Gubitkom teritorija u ratu s Osmanlijama 1570.-1573., izgubljene su velike poljoprivredne površine što je dovelo do nestašica hrane u gradovima. Preostali teritoriji bili su prenapučeni zbog velikog broja pridošlih izbjeglica. Nakon postignutog mira 1573. Mlečani su zabranjivali ikakve upade na osmanski teritorij te su kažnjavali pljačkaše.⁶⁰ Veliki broj izbjeglica, ali i lokalnog stanovništva koji su bili primljeni u mletačku službu, sad su demobilizirani te oni mogućnost nastavka svog djelovanja pronalaze u Senju.⁶¹ Upravo u tom razdoblju dolazi do najvećeg priljeva mletačkih podanika u Senj.

Uskocima su se često, uglavnom kao *venturini*, priključivali različiti pustolovi, razbojnici i gusari željni bogaćenja. Oni su dolazili i odlazili po vlastitoj volji te su uglavnom ostajali s uskocima dok su pohodi bili uspješni. Uz njih su bile česte i skupine koje su smatrane uskočkima, ali nisu imale stvarne veze s uskocima niti ikakav kontakt sa Senjem. Njima je uskočko ime služilo za opravdanje vlastitih pljačkaških pothvata.⁶²

⁵⁶ Pederin, Ivan, Gospodarski i ideološki pristup uskočkom ratu i uskočkom mitu, *Senjski zbornik*, Vol.9 No.1, 1982, str. 184-185.

⁵⁷ Isto, str. 71.

⁵⁸ Longworth, Philip, The Senj Uskoks Reconsidered, *The Slavonic and East European Review*, Vol. 57, No.3, 1979, str. 351.

⁵⁹ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 66-67.

⁶⁰ Isto, str. 75-78.

⁶¹ Isto, str. 79.

⁶² Isto, 81-84.

Bracewell zaključuje kako je dolazak u Senj za doseljenike predstavljao i socijalno oslobađanje i ekonomsku priliku: „Uskočke su se slobode sviđale ljudima koji su bili „umorni od seoskog života, i nezadovoljni, potaknuti da žive od pljačke, uz odobrenje i uz malo rada.“ (...) Uskočki je život u osnovi bio život vojnika plaćenika – slobodnom voljom izabran i slobodnom voljom napuštan. Prilike koje je pružao nisu bile ograničene porijeklom ili statusom – do njih se moglo doći vlastitom vještinom i hrabrošću. Za neke je pristupanje uskocima svakako predstavljalo način za ostvarivanje napredovanja u društvu.“⁶³ Postajanje uskokom davalo je mogućnost za bijeg od različitih nezadovoljstava, dobivanje položaja u vojsci te stjecanje prihoda, bilo plaćom ili osvojenim plijenom.⁶⁴

4.2. Ekonomski motivi uskočkih djelovanja

Jedan od glavnih čimbenika koji su utjecali na uskočko djelovanje bili su gospodarski uvjeti u kojima su živjeli. Nerijetko je mišljenje bilo da su uskoci voljeli pljačkati i da je to bio glavni poticaj njihovim pothvatima. Međutim, uzimanjem u obzir ekonomskih uvjeta i okoliša u kojem su živjeli javlja se drugačija slika. Naime, područje na kojem su uskoci stanovali bilo je negostoljubivo zbog strmog i krševitog terena, nedostatka vode i plodne zemlje. Prikladno je bilo jedino za uzgoj ovaca i koza te sadnju vinove loze i voća. Uz to, blizina mora davala je mogućnost bavljenja ribarstvom. Takvi uvjeti omogućavali su mogućnost života malom broju ljudi, ne većem od 1000 stanovnika. S obzirom na izrazito povoljan smještaj u odnosu na trgovačke putove, Senj je svojih 3000 stanovnika mogao prehranjivati trgovinom. No, promjene potaknute osmanskim osvajanjima koje su zahvatile senjsko zaleđe onemogućile su normalne trgovačke odnose obale i kopna. Području su smetali stalni upadi i depopulacija koju su ovi potaknuli.⁶⁵

Priljev stanovništva u Senj samo je još više potaknuo nestašicu koja je mučila grad. Useljenicima koji su došli u Senj vlasti Habsburške Monarhije nisu mogle zauzvrat za službu dati zemlju na obrađivanje kao u drugim krajiškim područjima, već je jedini način bio plaćati ih u novcu.⁶⁶ Plaća je trebala biti isplaćivana tijekom cijele godine, a ne samo za vrijeme aktivne službe. Novac nije u potpunosti namijenjen plaćama uskoka, već je dio trebao biti

⁶³ Isto, str. 84.

⁶⁴ Isto, str. 87.

⁶⁵ Longworth, Philip, The Senj Uskoks Reconsidered, *The Slavonic and East European Review*, Vol. 57, No.3, 1979, str. 356-357.

⁶⁶ Isto, str. 358.

izdvojen za nabavu i isporuku žita za cijeli garnizon.⁶⁷ Međutim, vlasti nisu uvijek imale dovoljno sredstava kojima bi ih platili te su iznosi plaće često varirali, plaća je kasnila, a nekad je plaća potpuno izostajala.⁶⁸ Za financiranje Vojne krajine od 1522. godine bili su zaduženi Staleži Unutarnje Austrije, a 1578. Staleži Kranjske i Koruške preuzimaju obvezu financiranja Hrvatske krajine. No, oni često nisu odobravali slanje sredstava, odgađali su isplatu odobrenih sredstava, a već isplaćenim sredstvima špekulirale su vlasti Vojne krajine.⁶⁹ U takvim okolnostima i plaćeni uskoci (*stipendiati*) morali su se okretati pljački i piratstvu. Dok su dvor i vojne vlasti s jedne su strane na to gledali blagonaklono jer su sposobnost samoopskrbe držali pozitivno, s druge strane to im je stvaralo političke probleme u odnosu na Osmansko Carstvo i Mletačku Republiku.⁷⁰

Uskoke je u pothvatima podržavalo senjsko stanovništvo, ali i lokalni kler. Longworth ističe kako upravo siromaštvo lokalnog klera reflektira opće siromaštvo.⁷¹ Smatra kako suočavanje s glađu dovodi do natjecanja za postojeće resurse, a pritom se neizbježno javljaju sukobi: „Natjecanje za rijetke resurse (bilo materijalne ili duhovne) temelj je agresiji i sukobima među ljudima. Kada se čovjek suočava s glađu sklon je više nego inače, ako ne bijegu, onda krađi i korištenju sile protiv onih koji mu stoje na putu. Takvim okolnostima i reakcijama dobar su primjer senjski uskoci.“ (prev. A. Manestar)⁷². Motiv uskočkih pohoda uglavnom je prvenstveno bio pribaviti plijen, a ne fizičko uništenje neprijatelja.⁷³ Glavna područja na kojima su se vršili pohodi bila su osmanska Lika, bosansko ili hercegovačko zaleđe mletačkog i dubrovačkog teritorija te Jadransko more.⁷⁴

Prilikom pljačkaških pohoda često je primarni cilj bilo sakupljanje hrane. Kada bi se zalihe u Senju smanjile uskoci bi se odlučili na akciju, a često su ih podržavali i senjski kapetani.⁷⁵ Meta im je prvenstveno bila stoka, a najpogodnije vrijeme za takve akcije bilo je ono uoči ili nakon odvođenja vlaških stada na ljetnu ispašu. Povećana učestalost pohoda postojala je uoči

⁶⁷ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 91.

⁶⁸ Longworth, Philip, The Senj Uskoks Reconsidered, *The Slavonic and East European Review*, Vol. 57, No.3, 1979, str. 357-358.

⁶⁹ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 92-93.

⁷⁰ Isto, str. 97.

⁷¹ Longworth, Philip, The Senj Uskoks Reconsidered, *The Slavonic and East European Review*, Vol. 57, No.3, 1979, str. 359.

⁷² Isto, str. 360.

⁷³ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 98.

⁷⁴ Isto, str. 106-108.

⁷⁵ Isto, str. 98.

Božića i Uskrsa. Tome razlog nije bilo to što je riječ bila o dva najveća kršćanska blagdana, već su to razdoblja zime i proljeća u kojima je nestašica bila izrazito izražena.⁷⁶ Ukoliko nije bilo opasnosti, uskoci su stoku odmah klali i meso prevozili brodicama u Senj. U opasnim okolnostima pregovarali su s njezinim vlasnicima i nudili je na otkup. Pribavljeno meso odmah se konzumiralo, s obzirom da ga nisu mogli konzervirati zbog nedostatka soli nad čijom su trgovinom nadzor imali Mlečani. Upravo zbog nemogućnosti čuvanja hrane potreba za odlaskom u pohode bila je stalna. Osim, stoke i mliječnih proizvoda uskoci su ponekad u pohodima tražili vino, kruh, odjeću i slično. Ponekad, nisu nužno krali, već su platili ili obećali platiti uzeto.⁷⁷

Osim pljačkom, uskoci su do prihoda dolazili i iznuđivanjem novca od stanovnika na osmanskome teritoriju. Ta je praksa započela oko 1576. godine kada su neka sela preuzela obvezu plaćanja danka kako bi ih uskoci poštedili. Bracewell pretpostavlja da je to toga došlo neslužbenim dogovorima između uskočkih vojvoda i samih sela. Prema mletačkom izvoru iz 1588., takav odnos podržan je i od strane cara koji traži porez od jednog cekina po kućanstvu od stanovnika na području između Zadra i Neretve i daje uskocima dozvolu pljačkati one koji nisu plaćali.⁷⁸ Međutim, upitno je koliko je zapravo novac odlazio u ruke uskoka. Velik dio danka odlazio je u ruke krajiških dužnosnika koji su preuzeli kontrolu nad raspodjelom tog novca.⁷⁹

Nadalje, uskoci su do prihoda dolazili i otmicama, uzimanjem taoca i trgovinom robljem. Od samog početka njihova postojanja i djelovanja zarobljavali su turske podanike, prvenstveno muslimane. Međutim, mete njihovih otmica bili su i kršćani.⁸⁰ Zarobljenike su rijetko uzimali kao radnu snagu jer bi i njih morali prehranjivati.⁸¹ Stoga, su za njih ili tražili otkupninu ili su ih prodavali u roblje.⁸² Prilikom otkupa do sporazuma se najčešće dolazilo odmah nakon zarobljavanja. Pregovaralo bi se ili sa samim zarobljenikom, ili s rodbinom ili s posrednikom.

⁷⁶ Longworth, Philip, The Senj Uskoks Reconsidered, *The Slavonic and East European Review*, Vol. 57, No.3, 1979, str. 361.

⁷⁷ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 99-100.

⁷⁸ Longworth, Philip, The Senj Uskoks Reconsidered, *The Slavonic and East European Review*, Vol. 57, No.3, 1979, str. 361.

⁷⁹ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 105-106.

⁸⁰ Longworth, Philip, The Senj Uskoks Reconsidered, *The Slavonic and East European Review*, Vol. 57, No.3, 1979, str. 361.

⁸¹ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 101.

⁸² Longworth, Philip, The Senj Uskoks Reconsidered, *The Slavonic and East European Review*, Vol. 57, No.3, 1979, str. 361.

Otkupnina je mogla biti u novcu, a češće je bila u naturi što je uskocima odgovaralo posebno u vrijeme nestašice hrane. Ukoliko se otkup nije mogao dogovoriti, pravo na otkup moglo je biti prodano ili su zarobljenici izravno prodani kao robovi. Oni su najčešće prodavani talijanskim trgovcima iz Napulja i Genove kojima su bili potrebni veslači za papinske ili toskanske brodove. Trgovci su kupovali i žene i djevojke koje su postajale sluškinje. Međutim, prodaja robova bila je samo povremena opcija i uskoci su uvijek bili skloniji otkupu. Nerijetko su se zarobljenici nudili za otkup onih uskoka koje je zarobila turska strana.⁸³

4.3. Vjerski motiv – „predziđe kršćanstva“

Uskoci su nerijetko iz perspektive kršćanskog Zapada bili smatrani „predziđem kršćanstva“. Njihovo djelovanje je objašnjavano kao sveti rat protiv „pogana“, odnosno muslimana, s ciljem obrane kršćanstva. Takvo razmišljanje prvenstveno su zastupali Habsburgovci i Katolička Crkva.⁸⁴ Ideja „predziđa kršćanstva“ prvi put se javlja u papinskoj buli „In Coena Domini“ Julija II. 1505. godine. Papinsko shvaćanje te ideje bilo je podizanje kršćanskih naroda Balkanskog poluotoka u sveti rat protiv pogana, odnosno muslimana. Pape su se nadale da će ustankom kršćanskih naroda koji se nalaze pod jarmom Polumjeseca potisnuti Osmanlije iz Europe.⁸⁵ Osim što je lokalno katoličko svećenstvo propovijedalo u korist uskočkih prepada i nerijetko sudjelovalo u njima, uskoci su podršku dobivali i od Svete stolice. Naime, ona je prihvatila uskoke kao branitelje od upada Turaka te ih osim moralno, pomagala i materijalno. Uz papinsku pomoć izgrađene su velika kružna kula u Senju i utvrda Nehaj, a pape su slale novac za plaće i žito za opskrbu Senja.⁸⁶

Habsburška interpretacija ideje „predziđa kršćanstva“ razlikovala se od papinske. Oni su bili zainteresirani prvenstveno za obranu granica i obranu kršćanstva na postojećoj granici kako bi uspostavili ravnotežu na svojim južnim granicama te se uspješnije othrvani vjerskim borbama

⁸³ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 101-104.

⁸⁴ Isto, str. 156.

⁸⁵ Gruenfelder, Anna Maria, Senjski uskoci u „povijesti svakodnevice“, *Senjski zbornik*, Vol.28 No.1, 2001, str. 121-122.

⁸⁶ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 156-158.

i napadima na svoj položaj u njemačkim zemljama⁸⁷, a ne za program oslobođenja kršćana pod osmanskom vlašću⁸⁸. Osim toga, obrana granica kršćanstva služila je Habsburgovcima kao argument pri polaganju prava na hrvatsku krunu.⁸⁹ Djelovanje uskoka više se može povezati s tom interpretacijom. Naime, u njihovom djelovanju ne mogu se prepoznati postupci koji bi upućivali na nastojanje oslobođenja Balkana. Jedini pothvati koji se mogu povezati s nastojanjem protjerivanja Turaka su česti pokušaji ponovnog zauzimanja utvrde Klis do kojeg je kratkotrajno došlo tek 1596. godine.⁹⁰

O tome jesu li uskoci sami sebe percipirali kao branitelje kršćanstva postoji oprečno mišljenje. S jedne strane, Bracewell smatra da su u nazočnosti muslimanskog neprijatelja osjetili jaku vjersku obvezu da brane kršćanstvo od pogana. Njihovu vjeru objašnjava kao vjerom križara u kojoj je vjersko i vojno isprepletano. Svoje protivnike nazivali bi „poganima“, „nevjernicima“ i „shizmaticima“ kako bi opravdali svoje napade. Međutim, govori kako oni nisu osjećali odgovornost za kršćane pod osmanskom vlašću i svejedno su ih napadali. Tome je razlog što su se neki kršćani borili u turskim postrojbama, a i sam ostanak pod osmanskom vlašću za uskoke je dovodio u pitanje njihovu vjeru. Osim toga, oni su ipak bili jedan od izvora plijena.⁹¹ S druge strane, Gruenfelder smatra da Bracewell previše naglašava uskočko shvaćanje sebe kao nositelja obrane kršćanstva. Govori da, iako su se oni našli na mjestu sukoba islama i kršćanstva te se uključili u rat, motiv im je prvenstveno bio samoodržanje. Smatra da su naučili svoje pohode opravdavati kao „rat protiv neprijatelja kršćana“ i kao „pravedni rat“ preuzevši to mišljenje od vlasti te da nisu sami stvorili takvu sliku o sebi.⁹² S obzirom, na veliki broj kršćanskih žrtava Longworth smatra da je nemoguće gledati na uskoke kao protuturske borce za slobodu i „križare“ čija je zadaća odbiti prodor islama. Smatra da je vjersko opredjeljenje moglo utjecati na motive nekih uskoka u nekim prilikama, ali da je vjerojatnije da nisu toliko marili za svoju „križarsku“ i „patriotsku“ ulogu kao što im se pripisuje. Naime, antitursku ideologiju prihvaćali su više zbog ulagivanja habsburškim vlastima i zadobivanja podrške od potencijalnih pokrovitelja, na primjer pape.⁹³

⁸⁷ Gruenfelder, Anna Maria, Senjski uskoci u „povijesti svakodnevice“, *Senjski zbornik*, Vol.28 No.1, 2001“, str. 121-122.

⁸⁸ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 161.

⁸⁹ Isto, str. 155.

⁹⁰ Isto, str. 160-161.

⁹¹ Isto, str. 160-161.

⁹² Gruenfelder, Anna Maria, Senjski uskoci u „povijesti svakodnevice“, *Senjski zbornik*, Vol.28 No.1, 2001, str. 121-125.

⁹³ Longworth, Philip, The Senj Uskoks Reconsidered, *The Slavonic and East European Review*, Vol. 57, No.3, 1979, 355-356.

5. SUPARNICI I SAVEZNICI SENJSKIH USKOKA

5.1. Uskoci i Habsburgovci

Kao što se moglo vidjeti u poglavlju o vojnoj organizaciji senjskih uskoka, za Habsburgovce su uskoci prvenstveno bili vojnici, bilo oni koji služe redovno vojsku ili oni koji su bili povremeni vojnici najamnici.⁹⁴ Prihvaćali su njihov dolazak u Senj, priključenje u vojnu službu i njihove pothvate jer su ovi bili velika ljudska snaga, koja nije zahtijevala prevelike izdatke. I ranije u Klisu prihvaćali su uskoke i s njima surađivali.⁹⁵ Bracewell govori kako je tada formiran obrazac habsburške politike prema uskocima: „željni da dobiju jeftin izvor novaka, prihvaćali su njihovu službu i plaćali im što je manje bilo moguće, potičući njihov otpor Osmanlijama predodžbom o uskocima kao predziđu kršćanstva – iako su pokušavali ograničiti pljačkaške pohode kad su oni bili u suprotnosti s habsburškim diplomatskim interesima.“⁹⁶ S obzirom da je Habsburgovcima bila potrebna vojska koju se moglo lako prikupiti i demobilizirati, koja je mogla svojim prepadima držati turske snage daleko od granice i koja za uzdržavanje nije bila pretjerano ovisna o novčanoj potpori Staleža, nadvojvode ili cara, uskoci su bili idealni za tu zadaću. Njemački vojnici bili bi puno skuplji od uskoka. Bez obzira na neredovite ili slabe plaće, njihova brojnost u Senju uvijek je bila velika. Ne samo u pograničnim prepadima, već i u konvencionalnim vojnim operacijama uskoci su bili poželjni. Jedino su mletački i osmanski diplomatski pritisci mogli potaknuti Habsburgovce na jačanje kontrole nad uskocima. U tim prilikama Habsburgovci su tražili kapetane da ih dovedu pod kontrolu te su slali povjerenstvo u Senj koje je moralo objaviti primirje. Na primjer, uspostavom habsburško-turskog primirja 1547.-1548., *venturini* su trebali biti otpušeni i zabranjen im je život na habsburškom teritoriju, a *stipendiatima* je dozvoljen život u Senju, ali su morali pristati da će se boriti s Osmanlijama samo za vrijeme rata. Poslušnost im je uvjetovana gubitkom plaće ukoliko se suprotstave volji vlasti. Često su se u odredbama primirja spominjale konfiskacije uskočkih barki, a često je dolazilo i do zatvaranja i pogubljenja neposlušnih.⁹⁷

⁹⁴ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 9.

⁹⁵ Stanojević, Gligor, *Senjski uskoci*, Beograd, 1973, str. 44-45.

⁹⁶ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 48.

⁹⁷ Isto, str. 149-151.

Iako se nerijetko kao rješenje „uskočkog pitanja“ javljala mogućnost razmjешtanja uskoka iz Senja, uglavnom predlagana od strane Mlečana, tome su se protivili ili Dvorsko ratno vijeće ili sam nadvojvoda. Kao što je ranije spomenuto, uskoci su Habsburgovcima predstavljali najbolju moguću opciju za obranu Senja, a time i sprečavanje daljnje osmanske invazije.⁹⁸

Kao drugi razlog zašto habsburške vlasti nisu mogle uspostaviti učinkovitiju kontrolu nad uskocima, Bracewell navodi i različite interese koje su imali Staleži Unutrašnje Austrije, Dvorsko ratno vijeće u Grazu i nadvojvodin dvor s jedne strane, te dvorovi u Beču i Pragu po pitanju tko je veća prijetnja – Osmanlije ili Mlečani. Na primjer, dok su carevi Maksimilijan II. i Rudolf II. nastojali ne pogoršati odnose s Osmanskim Carstvom, nadvojvode Karlo i Ferdinand koristili su uskoke u pograničnim sukobima s Osmanlijama, ali i protiv Mlečana. Za kontrolu uskočkih djelovanja bili su i neki krupni zemljoposjednici, dužnosnici i trgovački gradovi kojima su smetale mletačke protumjere uskočkim djelovanjima.⁹⁹

Do devedesetih godina 16. stoljeća, habsburške vlasti nisu imale potrebe za učinkovitijim i dosljednim nadzorom nad uskocima. Međutim, pojačani pritisak, osobito pomorskom blokadom, od strane Mlečana te pregovori oko završetka Dugog turskog rata tih su godina primorali habsburške vlasti na povećani pritisak na Senj. Nastojali su utjecati na uskoke preko kapetana i povjerenstva, ali i pokušajima kontrole nad uskočkim vojvodama.¹⁰⁰ Tako je 1600. godine nadvojvoda Ferdinand poslao u Senj kapetana Josipa Rabattu s njemačkim plaćenicima.¹⁰¹ Po nadvojvodinoj uputi, po kojoj je trebalo doći do pomirenja s Mlečanima, morao je kazniti uskočke vođe smrću, protjerati doseljenike s mletačkih područja, sve ostale Uskoke, osim njih stotinu najmiroljubivijih, preseliti u unutrašnjost te ovim preostalim uskocima zabraniti uporabu naoružanih barki.¹⁰² Već je na svome putovanju prema Senju uhitio i pogubio uskoke koje je usput zatekao. Učinio je to kako bi poslao upozorenje Senjanima da ga dočekaju ukoliko žele ostati carski podanici. To je potaknulo neke uskoke da napuste grad i skrovište pronađu u kraškim spiljama.¹⁰³ Rabatta je u Senj došao 29.1.1601., nastanio se u kaštelu, zatvorio je gradska vrata, postavio stražu i zapovjedio: „Svak nek se ima bez prigovora njemu pokoravati pod gubitak glave; nitko ne smije plijeniti niti se barkom voziti po moru; u roku od jednog dana ima se svako lično prijaviti u kaštelu i reći svoje ime;

⁹⁸ Isto, str. 152.

⁹⁹ Isto, 152-153.

¹⁰⁰ Isto, str. 153-154.

¹⁰¹ Gruenfelder, Anna Maria, Senjski uskoci u borbi za samobitnost grada Senja, *Senjski zbornik*, Vol. 28, No.1, 2001, str. 134.

¹⁰² Šišić, Ferdo, *Hrvatska povijest. Dugi dio: od godine 1526. do godine 1790.*, Zagreb, 1908, str. 92-93.

¹⁰³ Gruenfelder, Anna Maria, Senjski uskoci u borbi za samobitnost grada Senja, *Senjski zbornik*, Vol. 28, No.1, 2001, str. 134.

zlotvori se imadu sami prijaviti u roku od dva dana i zamoliti kraljevsku milost, koju će svaki Uskok sposoban za vojnika i dobiti; nitko ne smije oružja nositi, niti izlaziti iz grada danju ili noću bez dozvole Rabattine; tko se odmah ne odazove pozivu, gubi glavu; konačno biše sva četvorica uskočkih vojvoda pozvana da odmah dođu.¹⁰⁴ Uskočke vojvode Martina Posedarskog i Marka Margetića Ledeničkog javno je osudio i pogubio te njihova tijela izložio nad vratima gradskog kaštela. Mnogi uskoci zamolili su milost i ponudili vratiti plijen.¹⁰⁵ Odmah je premjestio iz Senja u Otočac, Brinje, Prozor i Brlog oko 200 uskoka zaplijenivši njihov imutak.¹⁰⁶ Takvi Rabattini postupci nagnali su bivšeg senjskog kapetana Danila Barba i bana Ivana Draškovića da se požale Dvorskom ratnom vijeću u Grazu istaknuvši da se tako ponaša jer je podmićen od Mlečana.¹⁰⁷ Razlozi takvom razmišljanju bile su podrška koju je Rabatta imao od biskupa Mark Antuna de Dominisa koji je zagovarao mletačke interese te dobri odnosi s mletačkim providurom Pasqualigom. U Senju su kružile glasine da za svoje okrutnosti prima darove od Mlečana i da im želi izručiti grad, šume oko grada i ostala dobra.¹⁰⁸ Rabatta se morao doći opravdati u Graz, a u Senju se proširio glas da nadvojvodin dvor ne bi žalio Rabattinu smrt. Nakon povratka u Senj, Rabatta je opet počeo provoditi mjere protiv uskoka. Odredio je da veća skupina uskoka pod vodstvom Juriše Senjana napusti Senj i ode u Kanižu. Kad je ova došla do Karlovca, Daniel Frankol nagovorio je Jurišu na povratak u Senj. Na to je Rabatta odgovorio uhićenjem Juriše. To je izazvalo pobunu svih uskoka koji su izveli juriš na kaštel, ubili Rabattu i njegove vojnike te izložili Rabattinu glavu na vratima kaštela.¹⁰⁹ Mletački izvori nastojali su oklevetati uskočke žene koje su navodno htjele osramotiti njegovo tijelo.¹¹⁰ Iako su uskoci ubili predstavnika habsburške vlasti, ove nisu poduzele veće kaznene mjere protiv uskoka. Čak je za kapetana imenovan Daniel Frankol, jedan od najvećih Rabattinih neprijatelja te je omogućen povratak izbjeglim uskocima.¹¹¹ Frankol je održao suđenje Rabattinim ubojicama i općenito senjskoj zajednici, ali su krivci ipak pošteđeni jer su mu bili prijatelji.¹¹²

¹⁰⁴ Šišić, Ferdo, *Hrvatska povijest. Dugi dio: od godine 1526. do godine 1790.*, Zagreb, 1908str. 93.

¹⁰⁵ Isto, str. 93-94.

¹⁰⁶ Macan, Trpimir i Željko Holjevac, *Povijest hrvatskog naroda*, Zagreb, 2013, str. 149

¹⁰⁷ Šišić, Ferdo, *Hrvatska povijest. Dugi dio: od godine 1526. do godine 1790.*, Zagreb, 1908, 94.

¹⁰⁸ Gruenfelder, Anna Maria, Senjski uskoci u borbi za samobitnost grada Senja, *Senjski zbornik*, Vol 28., No.1, str. 134-136.

¹⁰⁹ Šišić, Ferdo, *Hrvatska povijest. Dugi dio: od godine 1526. do godine 1790.*, Zagreb, 1908, str. 94.

¹¹⁰ Gruenfelder, Anna Maria, Senjski uskoci u borbi za samobitnost grada Senja, *Senjski zbornik*, Vol 28., No.1, str. 136.

¹¹¹ Šišić, Ferdo, *Hrvatska povijest. Dugi dio: od godine 1526. do godine 1790.*, Zagreb, 1908, str. 95.

¹¹² Gruenfelder, Anna Maria, Senjski uskoci u borbi za samobitnost grada Senja, *Senjski zbornik*, Vol 28, No. 1, str. 135.

Iako je kapetan Frankol nastojao ograničiti uskočke pohode, to nije bilo moguće zbog nedovoljne novčane potpore Dvorskog ratnog vijeća. Nestašica i opasnost od pobune primorali su ga da dopusti prepade na osmansko područje, s obećanjem da se neće ugrožavati mletačke podanike.¹¹³ Uskoci su se toga u manjoj ili većoj mjeri pridržavali. No, ono što je dodatno pogodilo uskočke bio je mir između Habsburške Monarhije i Osmanskog Carstva 1606. godine kojim je car Rudolf II. dogovorio sa sultanom prestanak pljačkaških akcija i s jedne i s druge strane.¹¹⁴ Uskočki vođe pokušali su intervenirati kod cara Rudolfa II. te su nastojali dobiti dopuštenje barem za prikupljanjem danka koja su plaćala sela na osmanskom teritoriju. Nedostatak sredstava otežavao je život uskocima, koje više ni njihovi vojvode nisu mogli spriječiti od pljačkanja Turaka.¹¹⁵ Sve veća podijeljenost među samim uskocima oslabila je neovisnost autoriteta uskočkih vođa nad kojima sve veći utjecaj imaju habsburške vlasti. To se vidi na primjeru suđenja i pogubljenja Ivana Vlatkovića čime su vlasti htjele pokazati uskocima kako neće tolerirati neposlušnost i prekršaje.¹¹⁶

U drugom desetljeću 17. stoljeća Habsburgovci zbog promjene vlastitih interesa sve manje imaju potrebe podržavati uskočke u njihovim akcijama. Naime, nakon prekida rata s Osmanskim Carstvom 1606. godine Habsburgovci se okreću unutarnjim prilikama u Monarhiji, europskim sukobima u sklopu Tridesetogodišnjeg rata te im interes postaje stabilnost na granici s Osmanskim Carstvom. Posljednje u čemu su uskoci poslužili Habsburgovcima bilo je davanje povoda izbijanju „uskočkog rata“. Iako je rat dobio ime po uskocima, „uskočko pitanje“ koje je činilo problem u odnosima Mletačke Republike i Habsburgovaca nije bilo pravi uzrok rata, već su to bili nezadovoljstvo Habsburgovaca mletačkim ograničenjem plovidbe na Jadranu i mletački strah od habsburškog okruženja.¹¹⁷ Uskoci su samo poslužili Habsburgovcima kao sredstvo pritiska na Mlečane kako bi im ovi dopustili slobodnu trgovinu Rijeke i Trsta s Napuljskim kraljevstvom i Papinskom državom.¹¹⁸ Rat je završen Madridskim mirom 1617. godine kojim su Habsburgovci pristali na iseljenje uskoka iz Senja. Iako ranije Habsburgovci nisu prihvaćali takvo postupanje prema uskocima, ovog puta pristaju. Naime, dok su ranije imali interesa poticati uskočke akcije, sada im interes postaje mir na jugoistočnim granicama. Kako bi se mogli posvetiti interesima u

¹¹³ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 247.

¹¹⁴ Isto, str. 256.

¹¹⁵ Isto, str. 256-257.

¹¹⁶ Isto, str. 270-272.

¹¹⁷ Isto, str. 281.

¹¹⁸ Pederin, Ivan, Gospodarski i ideološki pristup uskočkom ratu i uskočkom mitu, *Senjski zbornik*, Vol.9 No.1, 1982 str. 189-190.

Tridesetogodišnjem ratu, morali su spriječiti mogućnost daljnjih sukoba uskoka s Mlečanima i Turcima.¹¹⁹

5.2. Uskoci i građani Senja

Bez obzira na postojanje garnizona u Senju i vojnih vlasti, Senj nije bio isključivo vojna baza.¹²⁰ U njemu nije prevladala militarizacija, odnosno „prevladavanje vojne vlasti nad civilnim institucijama“.¹²¹ Osim što je Senj bio sjedište kapetanije, pod vlašću uprave Vojne krajine i nadvojvode, on je bio i slobodni kraljevski grad s civilnim stanovništvom. Na temelju statuta grada iz 1388. razlikovao se status senjskih obitelji i status stranaca.. Naime, doseljeni uskoci bili su izuzeti od lokalnih zakona te su podvrgnuti samo vojnim vlastima. Također, senjski građani imali su poseban pravni status i gospodarske povlastice koje vojno osoblje nije imalo.¹²² Iako uskoci nisu mogli direktno sudjelovati u civilnim gradskim poslovima, njihovi vojvode su u njihovo ime surađivali sa sucima i gradskim vijećem.¹²³

Međutim, bez obzira na fizičke i pravne granice civilno stanovništvo Senja i uskoci nisu bili potpuno izolirani jedni od drugih. Ne samo da su dijelili svakodnevicu, već su imali zajedničke interese. Naime, lokalno stanovništvo prihvatilo je vojnu posadu kao zaštitu od osmanskih upada te je podržavalo uskočke pljačkaške pohode kojima se nastojala pobijediti teška gospodarska situacija grada.¹²⁴ Smanjenje razlika prvenstveno je posljedica zajedničkih interesa, ali tu je imalo utjecaj i sklapanje brakova između senjskih obitelji i useljenika.¹²⁵ Sve do početka 17. stoljeća interesi civilnog stanovništva i uskoka bili su usklađeni. Do promjena dolazi nakon završetka Dugog turskog rata 1606. i pojačanog mletačkog pritiska, kada slabi jedinstvo između onih koji su bili za prekide pljačkaških pohoda i oni koji su s njima htjeli nastaviti.¹²⁶ Međutim, i tada je postojala međusobna solidarnost. O tome svjedoči međusobna potpora prilikom događaja vezanih uz djelovanje kapetana Josipa Rabatte i njegova ubojstva.

¹¹⁹ Isto, 284.

¹²⁰ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 120.

¹²¹ Gruenfelder, Anna Maria, Senjski uskoci u „povijesti svakodnevice“, *Senjski zbornik*, Vol.28 No.1, 2001 str. 123-124.

¹²² Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 120-122.

¹²³ Isto, str. 136.

¹²⁴ Isto, str. 122-123.

¹²⁵ Isto, str. 65.

¹²⁶ Isto, str. 123-124.

Naime, Rabatta je bio „prvi i jedini kapetan koji je pokušavao nametati civilnom stanovništvu u Senju rigidno discipliniranje i podvrgnuti ga svojemu diktatu“¹²⁷. Uskoci se nisu nadvojvodi potužili samo na nepravde koje su njima nanesene, već i na nepravde prema senjskom civilnom stanovništvu. Ovo je, zauzvrat, nakon ubojstva Rabatte nastojalo pomoći uskocima i braniti ih od optužba.¹²⁸

5.3. Uskoci i Mlečani

Na temelju većine mletačkih izvora o uskocima može se steći dojam o izrazitom neprijateljstvu Mlečana i uskoka. No, bitno je naglasiti kako je odnos uskoka i Mlečana bio promjenjiv i ovisan o političkim čimbenicima. Isprva su Mlečani prihvaćali uskoke i njihovo djelovanje. Razlog tome je taj što su uskoci svojim akcijama protiv Turaka umanjivali opasnost koju su ovi predstavljali za mletački teritorij i interese na istočnoj obali Jadrana. To je vidljivo na ranije spomenutom prihvaćanju izbjeglica s osmanskog područja i primanjem istih u svoju službu. Međutim, Mlečani su svoje stajalište mijenjali u vremenima mira s Osmanskim Carstvom: „No stav Venecije prema uskočkim prepadima mijenjao se prema tome kakvi su bili njeni odnosi s Portom. Tijekom šesnaestog stoljeća Venecija i Porta tri su se puta izravno sukobile: u ratu 1499.-1503. godine, u ratu Svete lige 1537.-1540. godine i u Ciparskom ratu 1570.-1573. godine. Tijekom tih ratova Venecija se uskocima služila u svoje svrhe, potičući njihove pojedinačne prepade na turske podanike i novačeći ih u svoju vojsku.“¹²⁹

Za vrijeme ratovanja s Turcima u ratu Svete lige 1537. do 1540. Mletačka Republika je osim u europskim državama saveznike našla i u uskocima.¹³⁰ Pomagala uskoke i dopuštala im prelazak preko njenog teritorija. Zauzvrat, oni nisu ometali njene podanike, a čak su s njima imali tijesne prijateljske veze.¹³¹ No, nakon pomirenja s Osmanskim Carstvom Mlečanima nije odgovaralo da ovi napadaju osmanske teritorije i pljačkaju brodove te time stvaraju mogućnost izbijanja novih sukoba. Naime, prilikom sklapanja mira Osmanlije su tražili

¹²⁷ Gruenfelder, Gruenfelder, Anna Maria, *Senjski uskoci u „povijesti svakodnevnice“*, *Senjski zbornik*, Vol.28 No.1, 2001, str. 124.

¹²⁸ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 124.

¹²⁹ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 199.

¹³⁰ Stanojević, Gligor, *Senjski uskoci*, Beograd, 1973, str. 45

¹³¹ Šišić, Ferdo, *Hrvatska povijest. Drugi dio: od godine 1526. do godine 1790.*, Zagreb, 1908, str. 89.

Mlečane da ne pomažu uskoke i zaprijetili da će intervenirati svojom mornaricom ukoliko se napadi nastave. Osim toga, uskoci su počeli napadati i mletačke brodove jer su ovi, nakon obnove trgovačkih odnosa s Osmanskim Carstvom, počeli prevoziti tursku robu.¹³² Stoga, Mlečani su odlučili provoditi mjere koje su se pretvorile u svojevrsni progon uskoka. Uskočke upade nastojali su spriječiti zabranama, godine 1541. protjerali su ih iz Dalmacije, a zatim i naredili ubojstva ukoliko se uskoke uhvati.¹³³ Sljedećih godina, raspisuju ucjene na uskočke glave te opremaju flotu kojom bi se mogli suprotstaviti uskočkim barkama.¹³⁴ Mlečane osobito brine podrška koju njeni podanici pružaju uskocima i nastoji je suzbiti različitim mjerama, ali one nisu donosile uspjeh. Također, i mletačke protumjere uskočkim djelovanjima najčešće su neuspješno završavale. Najprije bi pokušali do sporazuma doći pregovorima s senjskim kapetanom, a kada ovi ne bi uspjeli Mlečani su se okretali pomorskoj blokadi Senja (na primjer, 1557. godine). U takvim trenucima Mlečani ubijaju uhvaćene uskoke i kažnjavaju podanike osumnjičene za suradnju.¹³⁵ Još jedno sredstvo kojim su se Mlečani služili kako bi pokušali smanjiti uskočko djelovanje, bilo je obraćanje nadvojvodi i habsburškom caru najčešće tražeći premještaj uskoka iz Senja.¹³⁶ Međutim, kao što je ranije navedeno, car nije uvijek bio sklon niti je bio u moći potpuno riješiti „uskočko pitanje“.

Do promjene stajališta Mletačke Republike došlo je ponovnim sukobom s Osmanskim Carstvom, odnosno izbijanjem Ciparskog rata (1570.-1573.). Mletačka područja u Dalmaciji bila su pod snažnim osmanskim udarima te je prihvaćala izbjeglo stanovništvo s osmanskih područja i mobilizirala ga. Bez obzira na prethodne nesuglasice i sukobe, sada Mlečani nastoje pridobiti na suradnju i senjske uskoke. Senat je odlučio primiti što više uskoka u mletačku vojnu službu, dati im plaću te je providur mogao pomilovati uskoke koji su protjerani ili odvedeni na mletačke galije. Uskoci su pristali na suradnju jer im je to sada bila prilika napadati i pljačkati Turke, i na kopnu i na moru, bez straha od Mlečana. Međutim, sklapanje mira s Osmanlijama opet je promijenilo mišljenje Mlečana. Nanovo su zabranili uskocima napade na osmanske teritorije, a ne potreba za vojnom snagom dovela je do demobilizacije. Upravo završetkom Ciparskog rata i nakon demobilizacije u Senj se vraćaju

¹³² Macan, Trpimir i Željko Holjevac, *Povijest hrvatskog naroda*, Zagreb, 2013, str. 149.

¹³³ Goldstein, Ivo, *Hrvatska povijest*, Zagreb, 2013, str. 152.

¹³⁴ Stanojević, Gligor, *Senjski uskoci*, Beograd, 1973, str. 60.

¹³⁵ Isto, str. 69.

¹³⁶ Isto, str. 76.

uskoci, a s njima i novi najamnici.¹³⁷ Kao što je ranije spomenuto, to je bio prvi najveći priljev stanovništva s mletačkih teritorija u Senj.

Suradnja za vrijeme Ciparskog rata bila je posljednji slučaj mletačko-uskočkog savezništva. Naime, nakon te godine započinje sve veće zaoštavanje odnosa. Odmah je 1573. godine došlo do sukoba jer su uskoci zarobili mletački brod *Contarinu* s bogatim teretom. Brod je odveden u Senj, a Mlečani su jedva uspjeli povratiti samo manji dio plijena.¹³⁸

Zaoštavanje odnosa između uskoka i Mlečana dolazi do vrhunca nakon neuspješnog pokušaja uskoka da ponovno osvoje Klis 1596. godine. S obzirom da su Mlečani pomagali Osmanlije, uskoci su pojačali svoje napade na Mlečane: „od sada dalje tjeraju Uskoci Mlečane većim bijesom nego Turke, loveći ih po moru i kopnu, ne pitajući tko je na njihovim ladjama i čija je roba“.¹³⁹ Uskoci su se zalijetali do Krka, Labina, pa čak Rovinja i Pule što je nagnalo Mlečane na pojačanje svojih pomorskih snaga te pojačanje blokade Hrvatskog primorja, posebno Senjskog kanala.¹⁴⁰ Blokada je je izazvala još veću nestašicu u Senju i time još više primorala uskoke na pljačkaške akcije. Ono što su Mlečani nastojali postići blokadom nije bio izravan prekid uskočkih akcija, već su pokušali utjecati na Habsburgovce da interveniraju. Naime, pomorska blokada posebno je štetila ekonomskim interesima Habsburgovaca, koji su ovisili o uspješnoj trgovini u lukama Rijeci i Trstu. Upravo je to bio razlog koji je primorao Habsburgovce na intervenciju i slanje Josipa Rabatte u Senj.

Za vrijeme svoje službe Rabatta je s predstavnikom providura Vettorom Barbarom potpisao sporazum 1601. godine koji je trebao urediti odnose između Mlečana i uskoka. Prema njemu, uskoci su mogli slobodno ploviti između Senja i Karlobaga, nisu se smjeli približavati otocima niti se iskrcavati na mletačkom teritoriju te nisu smjeli primati odmetnike s mletačkog teritorija.¹⁴¹ I nakon Rabattine smrti dio je uskoka težio poštivanju dogovora. No, spomenute odrednice onemogućavale su uskocima pohode na tursko područje koji su im bili potrebni i koje su isticali kao svoju dužnost. Naime, pohode na osmanski teritorij mogli su izvršavati samo preko mletačkog teritorija, a to su Mlečani nastojali spriječiti kako ne bi bili optuženi od Osmanlija za suradnju s uskocima.¹⁴² Mletačke blokade koje su pojačavale nestašicu u Senju, zabranjivanje pohoda na osmanski teritorij i ostale nesuglasice, pretvorile

¹³⁷ Isto, str. 88-93.

¹³⁸ Goldstein, Ivo, *Hrvatska povijest*, Zagreb, 2013, str. 153.

¹³⁹ Šišić, Ferdo, *Hrvatska povijest. Drugi dio: od 1526. do godine 1790.*, str. 91.

¹⁴⁰ Goldstein, Ivo, *Hrvatska povijest*, Zagreb, 2013, str. 153.

¹⁴¹ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 245.

¹⁴² Isto, str. 245-246.

su Mlečane zadnjih godina uskočkog djelovanja u veće neprijatelje uskoka od samih Turaka¹⁴³, a izbijanje „Uskočkog“ rata dalo im je opravdanje za napad na mletačke posjede i podanike.¹⁴⁴

5.4. Uskoci i mletački podanici

Uskoci su nerijetko, na nezadovoljstvo Mletačke Republike, imali podršku njenih podanika. Oni su uskoke pomagali uglavnom u opskrbi hranom, a bili su i izvor ljudstva: „Stanovništvo ih je snabdijevalo namirnicama, otkrivalo im kretanje mletačke flote i karavana. Češće puta zajedno je sa uskocima učestvovalo u prepadima, podsticalo ih na poharu, pa čak i gradilo barke za njih. Plijen je bio glavni mamac za saradnju mletačkih podanika sa uskocima.¹⁴⁵“ Mислеći da je pohlepa glavni razlog zašto stanovništvo pomaže uskocima, vlasti su nudile novac ukoliko bi im stanovnici pomogli u hvatanju uskoka.¹⁴⁶ Osim toga, vlasti su nastojale pomaganje uskocima suzbiti i zabranama i kažnjavanjem tako zvanih uskočkih jataka. Međutim, mletački podanici pronalazili bi rješenje kako izbjeći optužbe. Iako su svojevrijem pomagali uskoke, u opasnosti od kazne prijavljivali su „pljačku“.¹⁴⁷ Bilo je trenutaka u kojima su i mletački podanici znali postajati žrtve uskočim napadima, no, uskoci su to nastojali što više izbjeći, jer su bili svjesni potrebe za njihovom podrškom u pohodima ili barem neutralnošću.¹⁴⁸

Osim želje za plijenom, Mlečani su često navodili da je razlog zbog kojeg stanovništvo pomaže uskoke bio strah od njihovih pljački. Međutim, razlozi podrške puno su složeniji. Jedan od razloga je omraženost Turaka i zbog vjerske razlike, ali i zbog shvaćanja da je njihova invazija potaknula tešku gospodarsku situaciju Dalmacije. Osim toga, postojalo je nezadovoljstvo i mletačkom vlašću. Ono je bilo osobito izraženo kod seoskog stanovništva. Naime, dok je gradskom stanovništvu odgovarao mir s Turcima, prvenstveno iz trgovinskih razloga, seosko stanovništvo osjećalo se ugroženo i od mogućnosti prepada s osmanskog

¹⁴³ Isto, 274.-275.

¹⁴⁴ Isto, str. 282.

¹⁴⁵ Stanojević, Gligor, *Senjski uskoci*, Beograd, 1973, str. 312-313.

¹⁴⁶ Isto, str. 314.

¹⁴⁷ Pederin, Ivan, Gospodarski i ideološki pristup uskočkom ratu i uskočkom mitu, *Senjski zbornik*, Vol.9 No.1, 1982, str. 185-186.

¹⁴⁸ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, 218.

teritorija, ali i zbog pritiska feudalaca u gradovima.¹⁴⁹ Bilo je i slučajeva, kao na primjer prilikom napada na Klis 1596. godine, kada je nezadovoljstvo mletačkom vlašću bilo toliko da je uskocima pomagalo cjelokupno stanovništvo, a ne samo seljaci.

Mlečani su dobre odnose svojih podanika u Dalmaciji često povezivali s zajedničkom etničkom ili nacionalom pripadnošću. Međutim, kao što je ranije spomenuto u poglavlju o porijeklu, češće se stavljao naglasak na državnu jurisdikciju. No, određena svijest o povezanosti sa mletačkim podanicima ipak je postojala. Ona se prvenstveno temeljila na obiteljskim i prijateljskim vezama onih uskoka koji su prebjegli s tog područja i pridružili se uskocima te na temelju bračnih veza.¹⁵⁰

5.5. Uskoci i osmanski podanici

Osmanski podanici bili su najčešća meta uskočkih pohoda i često prikazivani kao glavni uskočki neprijatelji. Prvenstveno su tome bili razlozi smještanje uskoka u kontekst borbe između islama i kršćanstva te pripisivanjem im uloge „predziđa kršćanstva“. Za gotovo cijeli period uskočkih djelovanja bilo je karakteristično sukobljavanje s Osmanlijama i njihovim podanicima. Međutim, kao što je spomenuto u ranijim poglavljima osim što je neke uskoke na borbu s muslimanima poticalo upravo shvaćanje o potrebi borbe protiv „nevjernika“, češći su bili već spomenuti poticaji ekonomske prirode. Isticanje antiturske ideologije, odnosno borbe protiv nevjernika i zaštite kršćanstva i Europe, omogućavalo je uskocima da opravdaju svoju pljačku, nužnu za pokrivanje osnovnih životnih potreba, u očima Habsburgovaca. Naime, za graničare i s jedne i s druge strane rat je bio izvor prihoda, kao i pljačkaški pohodi – „mali rat“ - i u vrijeme službenog mira.

Iako je učestalo vjerovanje da su muslimani bili glavni uskočki neprijatelji, Bracewell pokazuje da odnos nije bio tako jednoličan. Naime, izrazito neprijateljstvo nije bilo jedina vrsta odnosa između uskoka i osmanskog stanovništva. Iako su bili neprijatelji, živjeli su u određenom obliku koegzistencije. Dijelili su neke zajedničke vrijednosti, kao što su ideali časti, osvete, lojalnosti rodu itd. Osim toga, kao i u slučaju s mletačkim podanicima, neki

¹⁴⁹ Isto, str. 216.

¹⁵⁰ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 225-227.

uskoci i osmanski podanici bili su povezni krvnim srodstvom i pobratimstvom.¹⁵¹ Javljale su se prilike u kojima su postojali zajednički lokalni interesi koji su rezultirali određenim oblicima suradnje. Na primjer, jednom prigodom osmanski dužnosnici su propustili kroz svoje područje uskoke prilikom pohoda na druga turska naselja, a uskoci su zauzvrat obećali ne napadanje Karina.¹⁵² Osim toga, do suradnje je dolazilo i s naseljima s kojima je sklopljen ugovor o danku. Uglavnom su takvi sporazumi sklapani s kršćanima. Razlog zbog kojeg su seljaci često bili naklonjeniji uskocima bio je taj što su ovi s njima znali podijeliti plijen, dok su osmanske vlasti samo nametale nova opterećenja.¹⁵³ Međutim, kao što je spomenuto u poglavlju o vjerskim motivima, uskoci nisu uvijek pošteđivali kršćanske osmanske podanike niti su se smatrali njihovim zaštitnicima, već su u slučajevima nestašice i oni bili mete uskočkih akcija.¹⁵⁴

¹⁵¹ Isto, str.180-181.

¹⁵² Isto, str. 183.

¹⁵³ Isto, str. 195.

¹⁵⁴ Bracewell, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997, str. 189.

6. ZAKLJUČAK

Odgovori na pitanja tko su bili senjski uskoci i zašto je njihovo djelovanje bilo takvo kakvo je prilično su kompleksni. Različiti izvori i historiografska tradicija stvorili su određene i uopćene slike senjskih uskoka koje su odgovarale interesima autorima. S jedne strane rašireno je mišljenje o uskocima kao razbojnicima i pljačkašima, a s druge kao junacima, zaštitnicima kršćanstva i nositeljima hrvatskog prirodnog prava na istočnu obalu Jadrana. Nerijetka nepristranost izvora otežava stvaranje objektivne slike o senjskim uskocima i njihovom djelovanju. Do približno potpunog odgovora može se doći jedino razmatranjem porijekla senjskih uskoka, organizacije njihove službe i motiva koju su potaknuli uskoke na njihove pohode. Također, razumijevanje uskočkog djelovanja moguće je ukoliko se uzmu u obzir utjecaji koje su na njih imali odnosi s lokalnim stanovništvom pograničnog područja te utjecaji velikih sila - Habsburške Monarhije, Mletačke Republike i Osmanskog Carstva.

Sam naziv *uskok* često je poistovjeđivan s kršćanskim izbjeglicama s osmanskog područja, no detaljnije proučavanje porijekla senjskih uskoka pokazuje kako je struktura porijekla bila puno složenija te su uskoci bili i lokalni senjski stanovnici, ali i doseljenici iz različitih područja. S obzirom na šarolikost porijekla uskoka, termin *uskok* možda je bolje protumačiti službom neredovne pogranične vojske prvenstveno u službi Habsburške Monarhije. On se odnosi se i na one uskoke koji su plaćeni i uključeni u habsburške vojne jedinice (*stipendiate*) i one neplaćene, koji su bili izvan habsburških jedinica (*venturine*).

Iako su nerijetko kao glavni motivi uskočkih pljačkaških pohoda bili navođeni ljubav za pljačkom ili pak borba za zaštitu kršćanstva i Europe od „pogana“, odnosno Osmanlija, motivacijski činitelji su bili puno složeniji. Ono što je izrazito potaknulo uskoke na pljačku bili su teški ekonomski uvjeti u kojima su se našli i zbog samog geografskog položaja Senja, ali i zbog političkih činitelja kao što su habsburška podrška, posljedice osmanskih invazija i mogućnosti njenog nastavka te mletačke blokade. Teško je reći da je glavna motivacija uskočkih djelovanja bila njihovo poimanje sebe kao „predziđa kršćanstva“ i vjerska nesnošljivost prema muslimanima. Iako, je vjerojatno bilo i onih koje su bili i time motivirani, vjerojatnije je da su takva razmišljanja ipak većinom prihvaćali kako bi opravdali svoje postupke i dobili dozvolu od habsburških vlasti za odlazak u pljačke osmanskih podanika koje su im bile ključan izvor sredstava za život.

Na samo djelovanje uskoka ključan utjecaj imala su savezništva i suparništva koja su uspostavljali s lokalnim stanovništvom, ali i velikim silama s kojima su bili u doticaju. Uskočko djelovanje od 1537. do 1617. omogućeno je prvenstveno podrškom koju su imali od habsburških vlasti. Ona je trajala sve dok su uskočka djelovanja bila u interesu Monarhije, naime dok su im uskoci služili kao obrana od osmanskog širenja i kao sredstvo osporavanja mletačke premoći na Jadranu. Habsburgovci koji nisu imali dovoljno sredstva kojima bi plaćali tada prijeko potrebne jeftine vojnike – uskoke, prihvaćali su njihovo stjecanje sredstava za život pljačkom. Promjenom interesa Monarhije, gubi se potreba koju je ona imala za uskocima te im uskraćuje potporu. Nadalje, i Mletačka Republika koristila se uskočkim uslugama, ali samo u onim trenucima kada joj je bila potrebna dodatna vojna snaga. Naime, za vrijeme mletačko-turskih ratova. U vremenima mira i mletačko-osmanskih trgovačkih odnosa, uskoci su za Mlečane postajali smetnja i jedan od glavnih vanjskopolitičkih problema. Osim podrške ili neprijateljstva od strane vanjskih sila, na uskočka djelovanja bitan utjecaj imali su odnosi s lokalnim stanovništvom koje je moglo biti ili glavna meta i ključni izvor prihoda ili važan saveznik.

Uzimanjem u obzir ekonomskih, ideoloških i političkih uvjeta koji su utjecali na pojavu i djelovanje uskoka, može se shvatiti kako je nemoguće uskoke shvatiti ili samo kao razbojnike ili samo kao junake, već se javlja nužnost razmatranja kompleksnosti uskočkog fenomena.

7. SAŽETAK

U radu naslovljenom *Senjski uskoci* nastoji se odgovoriti na pitanje tko su to bili senjski uskoci i kojim je čimbenicima njihovo djelovanje bilo uvjetovano. Rad nastoji uputiti na postojanje različitih, često konfliktnih predodžbi koje su nastale kao posljedica različitih interesa i suvremenika koji su bilježili podatke o uskocima, ali i kasnije povjesničara.

Na odgovor tko su bili senjski uskoci u radu se nastoji doći razmatranjem same riječi *uskok* te njenom povezanosti s pitanjem porijekla senjskih uskoka i same njihove službe. Rad donosi prikaz složenog porijekla senjskih uskoka te vojnu organizaciju uz koju se naziv *uskok* počelo vezati. Osim toga, rad nastoji razmotriti koji su čimbenici utjecali na njihovo djelovanje. Izlaže motivacijske činitelje koji su potaknuli pojedince na postajanje uskokom. Osobit naglasak stavlja se na ekonomske uvjete te se propituje u kojoj je mjeri shvaćanje uskoka kao „predziđa“ kršćanstva uvjetovalo njihove postupke. Kako bi se steklo pobliže razumijevanje uskočkog djelovanja, ono se nastoji razmotriti i kroz njihove suparničke i savezničke odnose, osobito s Habsburškom Monarhijom i Mletačkom Republikom te lokalnim stanovništvom grada Senja, mletačkog te osmanskog teritorija.

Ključne riječi: senjski uskoci, porijeklo senjskih uskoka, vojna organizacija, ekonomski uvjeti, predziđe kršćanstva, uskoci i Habsburška Monarhija, uskoci i Mletačka Republika, uskoci i osmanski podanici, uskoci i građani Senja, uskoci i mletački podanici

8. SUMMARY

The Senj Uskoks

Paper called *The Senjs Uskoks* tries to give an answer to the question who were the Senj Uskoks and which factors had impact on their actions. It tries to indicate the existence of different, often contrary, images of them, which are consequences of different interests of Uskoks contemporaries and later historians.

To answer the question who were the Senj Uskoks this paper attempts to come by considering the meanings given to the word *Uskoks* and its connection with the issue of their origin and military service. Paper provides a view of a complex origin of the Senj Uskoks and their military organization which became closely connected to the word *Uskoks*. Also, this paper consider factors which had impact on activity of Senjs Uskoks. It gives a special emphasis on the importance of economic conditions which encouraged individuals to become an Uskok and it examines the extent to which understanding of the Uskoks as a “Bulwark of Christianity” caused their actions.

More detailed understanding of Uskoks actions author tries to achieve by considering relations with their rivals and allies, particularly with the Habsburg Monarchy, the Venetian Republic, the local people of Senj and the Venetian and Ottoman subjects.

Key words: Senj Uskoks, origin of Senj Uskoks, military organization, economic conditions, Bulwark of Christianity, Uskoks and the Habsburg Monarchy, Uskoks and Venetian Republic, Uskoks and Ottoman subjects, Uskoks and local people of Senj, Uskoks and Venetian subjects

9. LITERATURA

BRACEWELL, Catherine Wendy, *Senjski uskoci. Piratstvo, razbojništvo i sveti rat na Jadranu u 16. stoljeću*, Zagreb, 1997

BUDAK, Neven, *Habsburzi i Hrvati*, Zagreb, 2003

BUDAK, Neven, *Hrvatska povijest u ranome novom vijeku*, Zagreb, 2007

GOLDSTEIN, Ivo, 21: Hrvatska povijest. Dio skupa: *Povijest*, Zagreb, 2007

GRUENFELDER, Anna Maria, Senjski uskoci u borbi za samobitnost grada Senja, *Senjski zbornik*, Vol. 28, No.1, 2001

GRUENFELDER, Anna Maria, Senjski uskoci u „povijesti svakodnevice“, *Senjski zbornik*, Vol.28 No.1, 2001

LONGWORTH, Philip, The Senj Uskoks Reconsidered, *The Slavonic and East European Review*, Vol. 57, No.3, 1979

MACAN, Trpimir i Željko Holjevac, *Povijest hrvatskog naroda*, Zagreb, 2013

NOVAK, Grga, Senjski uskoci čuvari našeg Jadrana (1537-1617), *Senjski zbornik: prilozi za geografiju, etnologiju, gospodarstvo, povijest i kulturu*, Vol. 5, No. 1, 1973

PEDERIN, Ivan, Gospodarski i ideološki pristup uskočkom ratu i uskočkom mitu, *Senjski zbornik*, Vol.9 No.1, 1982

POPARIĆ, Bare, *Povijest senjskih uskoka*, Zagreb, 1936

STANOJEVIĆ, Gligor, *Senjski uskoci*, Beograd, 197

ŠIŠIĆ, Ferdo, *Hrvatska povijest. Drugi dio: od godine 1526. do godine 1790.*, Zagreb, 1908